

Wessels

Insolventierecht

Gevolgen van faillietverklaring (2)

Prof. mr. B. Wessels

Emeritus hoogleraar Internationaal insolventierecht
Universiteit Leiden

Met medewerking van

Mr. dr. ing. A.J. Verdaas

Advocaat, Ronald Verdaas advocatuur en Onderzoeker, Onderzoekcentrum
Onderneming & Recht, Radboud Universiteit

5^e druk

Wolters Kluwer

Deventer – 2019

WOORD VOORAF

In 2018 ben ik gestart met de bewerking en actualisering van de vijfde druk van alle tien delen in de serie *Wessels Insolventierecht*. Ik hoop deze druk in vijf jaar voltooid te hebben. De serie *Wessels Insolventierecht* beoogt een handboek over het Nederlandse insolventierecht te zijn. Daarbij fungeert de opbouw van de huidige Faillissementswet als leidraad voor een uitvoerige artikelsgewijs opgebouwde behandeling.

In alle delen wordt aandacht gegeven aan de wordingsgeschiedenis van wet- en andere regelgeving, aan de rechtspraak en aan standpunten in de doctrine, alsmede aan op basis hiervan ontstane nieuwe inzichten. Daarbij kan volledigheid niet worden nagestreefd, zodat vaak met een selectie van verwijzingen is volstaan. Tevens zijn praktische regels over hoe het er in de praktijk van alledag aan toe gaat verwerkt, zoals de Recofa-richtlijnen voor faillissement en surseances van betaling 2018, de Recofa-richtlijnen voor schuldsaneringsregelingen 2018, beide vastgesteld door Recofa (overleg van rechters-commissarissen), het Procesreglement verzoekschriftprocedures insolventiezaken rechtbanken, geïnitieerd door het Landelijk Overleg van de Voorzitters van de Civiele sectoren van de rechtbanken (LOVC) in samenwerking met Recofa (tweede versie, januari 2013), het Procesreglement verzoekschriftprocedures handels- en insolventiezaken gerechtshoven, geïnitieerd door het Landelijk Overleg van de Voorzitters van de Civiele sectoren-Hoven (LOVC-H) (elfde versie, januari 2019) en het Procesreglement Hoge Raad der Nederlanden, vastgesteld op 26 januari 2017.

De vijfde druk van de serie pak ik wat anders aan.

De insolventiewetgeving ondergaat de laatste jaren grondige veranderingen. Deze hangen samen met verschillende desiderata, zoals de wens om de economische en maatschappelijke schade van zogenoemde faillissementsfraude te bestrijden, de noodzaak – na de financiële crisis van 2008-2012 – het reorganiserend vermogen van ondernemingen te versterken en het voornemen om insolventieprocedures in lijn te brengen met digitale ontwikkelingen. Hiermee samenhangende veranderingen vinden zowel op nationaal als op Europees niveau plaats.

In Nederland heeft in het tweede decennium van deze eeuw het zogenoemde wetgevingsprogramma 'Herijking Faillissementsrecht' geleid tot nieuwe wetgeving ter verbetering van de bestrijding van faillissementsfraude, de invoering van

een civielrechtelijk bestuursverbod (beide in werking getreden op 1 juli 2016), de versterking van de positie van de curator (met ingang van 1 juli 2017 van kracht geworden) en de modernisering van de faillissementsprocedure, die op 1 januari 2019 in werking is getreden. Een tweetal wetsvoorstellen dat de continuïteit van rendabele ondernemingen beoogt verkeert in diverse stadia van behandeling.

Ook op Europees niveau is dit decennium een start gemaakt met voorstellen die de harmonisatie van verschillende onderdelen van het insolventierecht ten doel hebben. Deze zullen hun weerslag hebben op diverse onderwerpen, die in verschillende onderdelen van de serie aan bod komen. Zij zullen het eindresultaat zijn van wat in november 2016 door de Europese Commissie is neergelegd in het 'Voorstel voor een Richtlijn betreffende preventieve herstructureringsstelsels, een tweede kans en maatregelen ter verhoging van de efficiëntie van herstructureerings-, insolventie- en kwijtingsprocedures, en tot wijziging van Richtlijn 2012/30/EU' (zie COM(2016) 723 final, 2016/0359(COD)). De definitieve tekst zal in alle EU-talen eind maart 2019 beschikbaar komen.

Deze recente en te verwachten wijzigingen zijn voor de uitgever en mij aanleiding geweest de opzet en de uitwerking van de delen voor de vijfde druk van de serie enigszins aan te passen.

De eerste druk van de serie verscheen tussen 1999 en 2003, de tweede druk tussen 2006 en 2009, de derde in de jaren 2010 tot en met 2012 en de vierde druk is tussen 2013 en 2017 gepubliceerd. De verwerking van de gehele stof voor de serie *Wessels Insolventierecht* vindt plaats over de navolgende afzonderlijke delen, die met ingang van 2018 in onderstaande volgorde zullen worden gepubliceerd. Hierin is Deel XI nieuw:

- I. Faillietverklaring
- II. Gevolgen van faillietverklaring (1)
- III. Gevolgen van faillietverklaring (2)
- IV. Bestuur en beheer na faillietverklaring
- V. Verificatie van schuldvorderingen
- VI. Het akkoord
- VII. Vereffening van de boedel
- VIII. Surseance van betaling
- IX. Schuldsaneringsregeling natuurlijke personen
- X Part I. *International Insolvency Law Part I. Global Perspectives on Cross-Border Insolvency Law*
- X Part II. *International Insolvency Law. Part II European Insolvency Law*
- XI. Buiten faillissement en surseance van betaling

Het nieuw voorziene deel XI heeft de werktitel 'Buiten faillissement en surseance van betaling' en omvat de onderwerpen die door de wetgever zijn voorgesteld onder een nieuwe Titel IV in de Faillissementswet (met het opschrift 'Buiten faillissement en surseance van betaling'). Deze titel bevat onder meer – als alles

doorgaat – regels over de aanwijzing van een beoogd curator en voor de homologatie van een onderhands akkoord ter voorkoming van een faillissement. Materieel zijn dit thema's die systematisch goed in andere delen zouden passen (in het bijzonder in de delen I, IV en VI). De opbouw van de huidige Faillissementswet vormt in de serie echter de basis voor een artikelsgewijze behandeling van het insolventierecht. Dat geldt dus ook voor dit Deel XI. Door middel van (terug)verwijzingen naar andere delen zullen relevante onderwerpen bij dit nieuwe voorgenomen deel worden betrokken.

Het insolventierecht, dat zijn weerslag in de Faillissementswet heeft, kent in de toekomst met vier sets van regels (voor faillissement, surseance, schuldsanering natuurlijke personen en voor situaties 'buiten faillissement en surseance van betaling') duidelijk meer gezichten. Er is in deze vijfde druk voor een aanpak gekozen die recht beoogt te doen aan de differentiatie in (pre-)insolventieprocedures en hun verschillende privaatrechtelijke uitwerkingen, hun rechtshistorische achtergrond, hun maatschappelijke dimensie en hun financieel-economische inbedding.

Processuele differentiatie. Pregnanter dan voorheen wordt aandacht gegeven aan een breder palet aan doelstellingen dat met de verschillende (buiten-)insolventierechtelijke instrumenten wordt beoogd en op welke wijze deze procedureel gestalte krijgen.

Privaatrechtelijke verankering. Doordat procedures buiten het formele insolventierecht, maar wel daarmee samenhangend het thema 'insolventie' uit haar door velen zo geziene isolement halen, zal de serie hechter in het algemene burgerlijk recht, in het bijzonder het vermogensrecht, het rechtspersonenrecht en het burgerlijk procesrecht, worden verankerd. Ik neem me daarbij voor om meer dan voorheen speciaal aandacht te geven aan de jurisprudentie van de Hoge Raad op het terrein van het burgerlijk procesrecht en haar doorwerking in insolventieprocedures of op het terrein van het vermogensrecht en de invloed daarvan op materiële vragen van insolventierecht.

Toekomstige ontwikkelingen. Waar de eerste drukken van dit werk vooral het accent legden op het in werking getreden, positieve recht, wordt met het verschijnen van het eerste deel in de vijfde druk meer dan tot nu het geval is aandacht gegeven aan Nederlandse ontwerp-wetgeving en Europese voorstellen op het terrein van (convergentie en harmonisatie van) het recht inzake insolventie en herstructurering. Dit geschiedt door korte verwijzingen op te nemen op die plaatsen waar deze ontwikkelingen het inzicht in het insolventierecht kunnen verhogen. In Deel I, dat in oktober 2018 verscheen, is verwerkt de Wet Modernisering faillissementsprocedure (*Kamerstukken* 34 740), zoals op 26 juni 2018 aangenomen door de Eerste Kamer, en de Wet herstel en afwikkeling van verzekeraars (*Kamerstukken* 34 842), zoals deze met algemene stemmen op 12 juni 2018 door de Eerste Kamer is aanvaard. De wet is met ingang van 1 januari 2019 in werking getreden.

Maatschappelijke (Europese) signalen. Diverse organisaties spelen in Nederland of in Europa een kenmerkende rol bij de vormgeving van nieuwe wetgeving, het formuleren van praktijkregels of het bieden van (niet-bindende) aanbevelingen (*soft law*). Dit zijn vaak bronnen waar in de praktijk niet altijd aan wordt gedacht, maar die deze praktijk wel beïnvloeden en dat niet alleen waar *hard law* zwijgt. In Nederland valt te denken aan Recofa (werkgroep van rechters-commissarissen in faillissement) en INSOLAD (de Vereniging voor Insolventierecht Advocaten, die zich bezighouden met alle aspecten van faillissementen en herstructurering). Daarbuiten denk ik aan het European Law Institute (ELI), in het bijzonder aan het in september 2017 gepubliceerde rapport 'Rescue of Business in Insolvency Law', en de medio 2016 van start gegane Conference of European Restructuring and Insolvency Law (CERIL), een onafhankelijke Europese denktank op het terrein van herstructurering en insolventie (www.ceril.eu). In de vijfde druk worden opvattingen van belangrijke spelers in het veld ten tonele gevoerd. Langs deze weg zal ook, zij het beknopt, aandacht aan rechtsvergelijking worden gegeven voor zover deze bijdraagt tot een betere kennis van (de herkomst van) onderdelen van het proces van voortgaande harmonisatie van het (pre-)insolventierecht in Europa.

Financieel-economische aspecten. Relevante statistische, economische, financiële en soms multidisciplinaire gegevens zullen ruimhartiger worden verwerkt dan voorheen. Zij kunnen ondersteunen in de dagelijkse praktijk van onderhandelen en zoeken naar oplossingen voor (dreigende) conflicten, de maatschappelijke relevantie van diverse regelingen in perspectief plaatsen of de noodzaak van aanpassing of herziening van wetgeving scherper in beeld brengen.

De serie kenmerkt zich vanaf haar begin, twintig jaar geleden, door uitvoerige registers op wetsartikelen en rechtspraak. De toegankelijkheid van de delen is nog verder verbeterd, door paragraafsgewijs tussenkopjes in de inhoudsopgave te plaatsen en waar nodig met een indeling in 'grote' en 'kleine' letters de tekst van een onderdeel beter te structureren. Van de gelegenheid is gebruikgemaakt om wat oudere, vooral lagere rechtspraak, als deze eerdere rechtspraak bevestigt, te saneren.

Op deze wijze hoop ik dat met behulp van de serie nog beter dan voorheen de rechtspraktijk kan worden uitgeoefend. Ook de wetenschapsbeoefening is, meen ik, met deze aanpak gediend. Gedurende de laatste tien jaren hebben veel EU-lidstaten en de EU zelf hun oriëntatie op de functie en de werking van het insolventierecht vernieuwd of verkeren volop in een ontwikkeling deze te bereiken. Zij leidt, kortweg, tot een geleidelijke verschuiving in het paradigma van de traditionele visie op insolventie als een door een schuldeiser geïnitieerd collectief incassomechanisme (voor faillissement) naar de aanpak die een schuldenaar in staat stelt een financieel in problemen verkerende, maar rendabele onderneming voor te zetten, met inachtneming van de (maatschappelijke) belangen van de verschillende stakeholders die bij die onderneming zijn betrokken. Deze zich op het Europese continent ontwikkelende 'rescue culture' zal niet alleen het insolventierecht ingrijpend wijzigen en transformeren, maar kan ook

een aanzet vormen voor de definiëring van een nieuw en afzonderlijk rechtsgebied, geregeld door zijn eigen beginselen en functies: herstructureringsrecht.

Het goede voornemen om onderdelen in de serie te verbreden, te verdiepen of nader te ontsluiten heb ik overigens met terughoudendheid moeten toepassen omdat de omvang van de delen in de serie beperkingen met zich brengt. Niettemin hoop ik dat de serie met de aangebrachte toespitsing en verdieping en met de ontsluiting van resultaten van wetenschappelijke inspanningen kan blijven bijdragen aan een goede praktijkbeoefening, maar ook van belang kan zijn voor de continue herbezinning van in de wetgeving vastgelegde normen en concepten. Op deze wijze kan de serie van invloed zijn op de toekomstige hervormingsagenda in Nederland en in de EU en meer indirect op voortgaande herijking van wetgeving aangaande insolventie en herstructurering in ons omliggende landen.

Er is nog een vernieuwing.

Gebruiker ondersteund. Aangezien ik altijd de kwaliteit van mijn publicaties en daarbij gebruikte bronnen probeer te verbeteren, heb ik begin 2017 voor Deel X *International Insolvency Law Part II*, een nieuw element aan het schrijfproces toegevoegd door te communiceren met personen die actief zijn op het gebied van Europese herstructurering en insolventie. Via mijn blog (www.bobwessels.nl) en via LinkedIn heb ik conceptteksten van *Part II* gepubliceerd met de uitnodiging aan degenen die geïnteresseerd zijn op het desbetreffende onderwerp betrekking hebbende literatuur, uitspraken of praktijkervaringen te sturen of commentaar te leveren op deze conceptteksten. In een periode van twee maanden heb ik zes keer een uitnodiging gepost, met het verzoek om binnen twee weken nuttige informatie of opmerkingen aan mij te sturen. Incentives om op deze wijze bij te dragen aan het 'live'-debat over mijn teksten zijn de zekerheid dat (i) substantiële bijdragen worden erkend door de namen van de betrokken auteurs te vermelden en dat (ii) in geselecteerde gevallen de gemaakte reacties kunnen worden aangehaald in de tekst, samen met de erkenning van de auteur. De toen uit ongeveer dertig landen ontvangen reacties, beschrijvingen van praktijkgevallen, literatuurbronnen en zelfs de ontwerptekst van een proefschrift waren de vrucht van het toen geïntroduceerde '*deliberate public participatory drafting process*' dat mij goed bevallen is. Om deze reden is besloten dit voor de vijfde druk van de serie voor alle delen ook toe te passen. Voor Deel III heb ik commentaren ontvangen op beschikbaar gestelde ontwerpteksten in februari en maart 2019. Hiervan noem ik in het bijzonder die van mr. R. van Moorsel, advocaat in Rotterdam (teruggaveverbintenis jegens de curator en verrekening van een vordering door de wederpartij, par. 3245 e.v.) en van F. de Loo, PhD-researcher KU Leuven (actio pauliana bij de splitsing van een vennootschap, zie par. 3392c e.v.). Ik dank hen voor hun input.

Terug naar de verdeling van de gehele stof over de afzonderlijke delen. Zij is als volgt geschied. Deel I bevat een inleiding en de behandeling van art. 1-19b Faillissementswet en art. 212g en verder (kortweg: faillissement van financiële

instellingen), in Deel II betreft de hoofdmoot art. 20-41, 60a-63c en art. 212a-212f, in Deel III art. 42-60, in Deel IV art. 64-107, in Deel V art. 108-137g, in Deel VI art. 138-172, in Deel VII art. 173-197 en art. 206-212, in Deel VIII art. 214-283 en in Deel IX art. 284-362. Deel X richt zich op internationaal insolventierecht. In overleg met de uitgever is in 2015 besloten om Deel X in twee afzonderlijke boeken te splitsen. Zie voor de redenen het Woord vooraf van *International Insolvency Law. Part I Global Perspectives on Cross-Border Insolvency Law*, dat in december 2015 is verschenen.

Ik licht nog eens toe dat de wortels van de serie liggen in het boek 'Faillissement en Surseance van betaling', onderdeel van mr. M. Polak's Handboek van het Nederlandse Handels- en Faillissementsrecht, eerste druk 1910, waarvan in 1972 de laatste, zevende druk verscheen in de bewerking van mr. N.J. Polak. De tweede druk, die vanaf 2006 verscheen, bracht de aanduiding van de serie mee, serie *Wessels Insolventierecht*. De bewerking daarvan heb ik altijd zelf verzorgd. Dat is ook het voornemen voor deze vijfde druk, voor de jaren 2018 tot 2022. Daarna is het tijd het stokje over te dragen. In overleg met de uitgever is voor de serie *Wessels Insolventierecht* een deskundige hoofdredactie van toonaangevende experts uit de wetenschap, de rechterlijke macht en de praktijk ingesteld. Deze bewaakt de kwaliteit en onderlinge samenhang van de delen in de serie en beslist over aan te trekken bewerkers. Ik dank de leden van de hoofdredactie voor hun bereidheid bij te dragen aan de continuïteit van de serie.

Online bewerking. Nieuw is voorts dat de aangezochte bewerkers voor de verschillende delen vanaf de verschijning van de vijfde druk aan de slag gaan met een halfjaarlijkse online actualisering, zodat de gebruiker van de serie erop kan vertrouwen dat daarin steeds zo veel mogelijk de actuele stand van het recht wordt weergegeven. Eens per drie jaar zal tevens een nieuwe druk worden uitgebracht.

De tekst is in genummerde tekstparagrafen onderverdeeld. Het eerste nummer in de samenstelling van het paragraafnummer correspondeert met het Deel waarin de tekstparagraaf is opgenomen. Bij verwijzingen in de tekst en in de registers wordt naar deze paragraafnummers verwezen. Dit geschiedt ook in de kopregel. Indien in de bewerking grotere delen tekst moesten worden toegevoegd is de paragraafnummering voortgezet met een letteraanduiding (als fictief voorbeeld par. 2123a, 2123b, 2123c, etc.).

Aan het slot van het Woord vooraf bij elk afzonderlijk deel besteed ik aandacht aan de bijzonderheden van het desbetreffende deel.

In het onderhavige Deel III heb ik in het bijzonder rechtspraak en de literatuur verwerkt. De afsluitdatum van de kopij was, een enkele uitzondering daargelaten, 4 maart 2019.

Voor op- of aanmerkingen van de gebruikers van dit boek houdt de Hoofdredactie serie *Wessels Insolventierecht* zich graag aanbevolen (info@bobwessels.nl).

I. FAILLISSEMENT EN ZIJN GEVOLGEN

§ I.1 *Inleidende opmerkingen*

[3001] *Titel I, Tweede Afdeling.* De Tweede Afdeling van Titel I ('Van faillissement') van de Faillissementswet kent het opschrift: 'Van de gevolgen der faillietverklaring'. Deze gevolgen zijn ten aanzien van het materiële recht in de tweede Afdeling van deze titel zo veel mogelijk bijeengebracht.

[3002] *Overzicht.* Aldus nagenoeg letterlijk de MvT, zie Van der Feltz I (1896), p. 339. De MvT, t.a.p., noemt het feit dat in de oude regeling van het Wetboek van Koophandel een regeling van de gevolgen van faillissement nagenoeg geheel ontbrak een van haar grootste gebreken. Afdeling II bevat 'zooveel mogelijk' de rechtsgevolgen van faillietverklaring. In *Wessels Insolventierecht II 2019* ben ik ingegaan op de rechtsgevolgen ten aanzien van een zestal vragen. Voor de overzichtelijkheid herhaal ik deze vragen hier. Het zijn de rechtsgevolgen ten aanzien van:

- a. het vermogen van de gefailleerde, zie art. 20-22a, art. 41 (erfenis), art. 60a en art. 60b (bewindsgoederen);
- b. de beheers- en beschikkingsbevoegdheid van de gefailleerde, zie art. 23, art. 24, art. 35 en art. 52;
- c. rechtsvorderingen van of tegen de gefailleerde, zie art. 25-32 en art. 36;
- d. tegen de gefailleerde lopende executies, zie art. 33 en art. 34;
- e. ten tijde van de faillietverklaring lopende wederkerige overeenkomsten, zie art. 37, art. 37a en 37b (wederkerige overeenkomsten), art. 38 (termijnzaken), art. 38a (huurkoop, indien de gefailleerde huurkoper is), art. 39 (huur- en pachtovereenkomst, indien de gefailleerde huurder of pachter is) en art. 40 (arbeids- en agentuurovereenkomst, indien de gefailleerde werkgever respectievelijk principaal is);
- f. de echtgenoot of de geregistreerd partner indien tussen de gefailleerde en een van hen enige gemeenschap van goederen bestaat, zie art. 22, art. 61 en art.63.

In dit Deel III wordt deze behandeling voortgezet ten aanzien van drie centrale thema's:

- g. de bevoegdheid van de curator om vóór het faillissement plaatsgehad hebbende rechtshandelingen te vernietigen, zie art. 42 en art. 43, art. 45 en art. 47-51;

- h. de mogelijkheid van een schuldeiser om na faillissement een schuld aan de schuldenaar met zijn vordering op deze laatste te verrekenen, zie art. 53-55, alsmede de gedwongen schuldverrekening ex art. 56;
- i. de invloed van faillissement op bestaande zekerheidsrechten respectievelijk een bestaand retentierecht, zie art. 57-59 en art. 59a respectievelijk art. 60.

In *Wessels Insolventierecht II* 2019 heb ik ook de afkoelingsperiode (art. 63a-63e) besproken.

[3003] *Fixatiebeginsel*. De in Afdeling II van de wet geregelde rechtsgevolgen treden in 'ten tijde van de faillietverklaring' (art. 20, art. 37 lid 1, art. 42 lid 3, art. 51 lid 2), 'door de faillietverklaring' (art. 23, art. 60 lid 1), of als gevolg van het 'vonnis van faillietverklaring' (art. 33 lid 1) dan wel voor zover rechtsverhoudingen lopen 'tijdens de faillietverklaring' (art. 27 lid 1, art. 28 lid 1, art. 29, art. 56), hetgeen in enkele gevallen is verondersteld (vergelijk art. 38a en art. 39). Sommige consequenties moeten worden beschouwd 'op de dag' van de faillietverklaring (art. 35, art. 35a en art. 35b), 'van de dag' van faillietverklaring (art. 39 lid 1, slot, en art. 40 lid 2), 'op het ogenblik van de faillietverklaring' (art. 55) of met inachtneming van wat 'vóór' faillietverklaring (art. 30 lid 1, art. 33 lid 1, art. 34, art. 36a, art. 37b lid 2, art. 42 lid 1, art. 43 lid 1 aanhef, art. 45, art. 53 lid 1, art. 54 lid 1, art. 57 lid 2) geschiedt. De gevarieerde bewoordingen in deze wetsartikelen geven uitdrukking aan het '... hoofdbeginsel van alle faillissementsrecht, dat door intrede van het faillissement de rechtspositie van alle bij den boedel betrokkenen onveranderlijk wordt', zie HR 31 december 1909, *W* 8957. Deze onveranderlijkheid komt dan ook tot uitdrukking in de bepaling van de positie van een schuldeiser, die in beginsel alleen in het faillissement kan opkomen voor de vordering die hij ten tijde van de faillietverklaring op de schuldenaar heeft, vergelijk Van der Feltz II (1897), p. 126, en Parl. Gesch. Wijziging Rv e.a.w. (Inv. 3, 5 en 6), p. 201.

De Hoge Raad rept meer algemeen van het '... systeem van fixatie van de rechten van crediteuren op het ogenblik van het faillissement ... en onder meer neergelegd in de artikelen 23, 24, 33, 38, 39, 129-131 dier wet', zie HR 5 januari 1923, *NJ* 1923, p. 359, of van het beginsel dat door het intreden van het faillissement de rechtspositie van alle bij de boedel betrokkenen onveranderlijk wordt, het zogenoemde fixatiebeginsel, zie HR 17 februari 1995, *NJ* 1996/471, zulks beslissend ten aanzien van art. 23 en daarbij tevens aangevend dat op de dag van faillietverklaring de beschikking en het beheer bij de curator komen te berusten, art. 68 lid 1. Over dit fixatiebeginsel ook Wibier, *NTHR* 2012/6, p. 308 e.v.; *Wessels Insolventierecht V* 2014/5113; *Wessels Insolventierecht II* 2019/2003.

[3004] *Rechtsgevolgen buiten de Tweede Afdeling Fw*. Buiten deze Afdeling in de Faillissementswet zijn op diverse plaatsen gevolgen van faillietverklaring geregeld. Zie *Wessels Insolventierecht II* 2019/2004 en *Wessels Insolventierecht*

IX 2017/9121 en 9155. In *Wessels Insolventierecht II 2019/2005* e.v. stip ik voorts kort rechtsgevolgen aan die verbonden zijn aan faillissement, surseance van betaling en schuldsaneringsregeling natuurlijke personen voor zover deze voorkomen in BW, Rv, WvK, Handelsregisterwet, Invorderingswet 1990 en enkele bijzondere wetten.

Omdat dit goed aansluit bij onderwerpen die in dit deel behandeld worden, bespreek ik ná de paulianaregeling, zij het niet uitvoerig:

- andere nietigheidsacties die de curator ten dienste staan;
- de bevoegdheid van de curator om een bestuurder van een rechtspersoon voor het tekort in de boedel aansprakelijk te stellen.

[3005] *Gevolgen ten aanzien van het (faillissements)vermogen*. Uit de wets-historie (zie MvT, Van der Feltz I (1896), p. 365 e.v. en p. 369) en uit het doel van het faillissement (vereffening van het vermogen ten behoeve van de gezamenlijke schuldeisers) blijkt dat het faillissement is gericht op het (faillissements)vermogen van de schuldenaar, niet op diens persoon. Ook de Hoge Raad is hierin stellig: 'Het faillissement is een algemeen beslag op het vermogen van de schuldenaar, omvat diens gehele vermogen ten tijde van de faillietverklaring (art. 20 Fw), ontnemt aan de schuldenaar de beschikking en het beheer over zijn tot het faillissement behorend vermogen (art. 23) en doet de gerechtelijke tenuitvoerlegging "op eenig deel van het vermogen van den schuldenaar"' eindigen (art. 33 lid 1). Het doel van het faillissement is het vermogen van de schuldenaar ten behoeve van de gezamenlijke schuldeisers te vereffenen. De werking is dan ook beperkt tot het vermogen van de schuldenaar, zoals blijkt uit de vermelde wettelijke bepalingen en de uitwerking daarvan in de overige bepalingen van de Faillissementswet', zie HR 13 oktober 1989, *NJ 1989/897*, waarin de Hoge Raad art. 33 lid 1 uitlegt '... in overeenstemming met die beperkte werking van het faillissement'. Principieel in overeenstemmende zin is HR 19 mei 1999, *JOR 1999/170*, ter zake van de vraag of de curator dan wel het bestuur van de gefailleerde rechtspersoon in een enquêteprocedure op voet van art. 2:344 e.v. BW de rechtspersoon kan vertegenwoordigen. Zie *Wessels Insolventierecht II 2019/2006*, en *Wessels, Ondernemingsrecht 2001/16*, p. 419 e.v.

[3006] *Geschakelde wetgeving*. Een aantal van de gevolgen die in de Faillissementswet worden geregeld ten aanzien van de faillietverklaring is van overeenkomstige toepassing bij de schuldsaneringsregeling. Diverse gevolgen van de surseance van betaling zijn op gelijke of nagenoeg gelijke wijze geregeld als hun overeenstemmende gevolgen bij faillissement.

[3007] *Schuldsaneringsregeling*. Voor de schuldsaneringsregeling in Titel III van de Faillissementswet zijn ter bepaling van de gevolgen van de toepassing van de schuldsaneringsregeling art. 24-31, art. 34-38a, art. 40-52, art. 54-56 en art. 60a-63 van overeenkomstige toepassing, zie de schakelbepaling art. 313.

Op basis van deze bepaling zijn bij de schuldsaneringsregeling derhalve van overeenkomstige toepassing de regeling inzake de actio pauliana (art. 42-51) (zie bij wijze van voorbeeld Hof Leeuwarden 8 januari 2013, *LJN* BY8110 en Rb. Noord-Nederland 18 februari 2015, *ECLI:NL:RBNNE:2015:785*; *JOR* 2015/159, nt. Faber) en die van de verrekening (art. 53-56), zij het bij de laatste met een uitzondering ten opzichte van art. 53 lid 1 (zie art. 307 lid 2), waarover *Wessels Insolventierecht IX* 2017/9163. Omdat de bewindvoerder in de schuldsanering niet zonder meer bevoegd is een zaak die door een schuldeiser krachtens diens retentierecht wordt teruggehouden, op te eisen, is de regeling van het retentierecht in de schuldsaneringsregeling enigszins in afwijking van art. 60 opgezet, zie art. 299b, waarover *Wessels Insolventierecht IX* 2017/9133 e.v.

In de schakelbepaling van art. 313 is geen verwijzing naar art. 57-59a opgenomen, aangezien de schuldsaneringsregeling niet werkt ten aanzien van vorderingen van separatisten voor zover die vorderingen kunnen worden verhaald op de daartoe verbonden goederen. In het geval dat een separatist zijn recht uitoefent als ware er geen schuldsaneringsregeling ingesteld, zijn art. 57-59 van overeenkomstige toepassing, zie art. 299 lid 3, waarover *Wessels Insolventierecht IX* 2017/9126.

In de wettelijke regeling van de schuldsanering zijn – in aanvulling op de hiervoor vermelde verwijzingen – referenties opgenomen naar de in het onderhavige deel behandelde onderwerpen, zie:

- art. 315 lid 2: naar art. 58 lid 1 en art. 59a lid 3;
- art. 316 lid 2: naar art. 58 lid 2 en art. 59a lid 6;
- art. 349 lid 3: naar art. 57;
- art. 359 lid 3: naar art. 43 en art. 45.

Ook in art. 15d lid 2 wordt aan art. 43 en art. 45 gerefereerd. Bij de behandeling van de eerstgenoemde wetsbepaling heb ik deze schakelingen toegelicht.

Surseance van betaling. Art. 234-240, die in 1935 in de wet zijn opgenomen, zijn met enige wijzigingen ontleend aan art. 53, 54, 37, 38, 38a, 39, 40 en 52, die in faillissement dezelfde onderwerpen regelen. Met de invoering van het vernieuwde vermogensrecht in het BW in 1992 zijn enkele bepalingen van de surseanceregeling aangepast. Een soortgelijke verrekeningsregeling als in art. 53 en 54 is in art. 234 en 235 te vinden. Zie nader *Wessels Insolventierecht VIII* 2014.

[3008] *Dwingend recht.* De regeling van de actio pauliana in faillissement reguleert respectievelijk beperkt de verkrijging of effectuering van vermogensrechten door een derde (niet-failliet). Het maatschappelijk belang dat is gemoed met een ordelijke afwikkeling van het faillissement, waarbij de concursus van de schuldeisers niet wordt geschaad, brengt met zich dat de regeling van dwingend recht is.

[3009] *Ordelijke afwikkeling faillissement*. Zoals ik in *Wessels Insolventierecht II* heb uiteengezet, beoogt de Faillissementswet een ordelijke afwikkeling van een faillissement, met inachtneming van het beginsel van gelijkheid van gelijk gerangschikte crediteuren. De in de wet gelegen belangenafbakening en de procedure die deze belangen poogt gestalte te geven vormen een algemeen belang van fundamenteel gewicht. Ik meen dat de regeling van de faillissementspauliana van dwingend recht is. Hetgeen erin wordt geregeld staat niet ter vrije beschikking van partijen. Hoewel de paulianaregeling van dwingend recht is, behoeft zij overigens door de rechter niet ambtshalve te worden toegepast, vergelijk Vriesendorp, *Ambtshalve aanvulling van rechtsgronden in het burgerlijk geding* (1970), nr. 108 en nr. 122 e.v.; Mon. Nieuw BW A-19 (Loth), nr. 15. HR 18 januari 2008, *LJN* BB5067; *JOR* 2008/83, nt. Spinath; *NJ* 2008/335, nt. PvS, merkt expliciet als dwingendrechtelijk aan art. 47 en art. 51 lid 1.

[3010] *1992: wijzigingen 'nieuw' BW*. Art. 42-60 zijn met de invoering van het vernieuwde BW met ingang van 1 januari 1992 gewijzigd. De vernieuwde bepalingen gelden niet ten aanzien van vóór genoemde datum uitgesproken faillissementen.

[3011] *Overgangsrecht*. De inwerkingtreding met ingang van 1 januari 1992 van het vernieuwde vermogensrecht in het BW heeft geleid tot wijziging van een aantal artikelen in de Faillissementswet. Het daarop betrekking hebbende overgangsrecht is neergelegd in art. 29 e.v. Ow II. De hoofdregel is dat op een vóór 1 januari 1992 uitgesproken faillissement (of: voorlopig verleende surseance van betaling) de tot dan toe geldende bepalingen van de Faillissementswet van toepassing blijven, behalve voor zover het wijzigingen betreft die verband houden met bepalingen in het vernieuwde BW waaraan onmiddellijk werking toekomt, vergelijk art. 29 Ow II. In ruim twintig jaar tijd heeft het overgangsrecht in nog geen tien gepubliceerde uitspraken een rol gespeeld, zie Wessels, *GS Overgangsrecht*, art. 29 Overgangsrecht, tweede stuk, aant. 3.

§ 1.2 *Invloed van het vermogensrecht*

[3012] *Overzicht*. Van de onderdelen van de Faillissementswet die door de inwerkingtreding van het vernieuwde vermogensrecht in het BW met ingang van 1 januari 1992 het meest zijn beïnvloed, zijn de onderwerpen die in art. 42-60 worden geregeld de meest belangrijke.

[3013] *Toelichting*. De onderwerpen die in *Wessels Insolventierecht II* 2019 aan de orde zijn gesteld, hebben gedurende de eerste negentig jaar na de inwerkingtreding van de Faillissementswet in 1896 nagenoeg geen wijziging ondervonden.

1987. Ter gelegenheid van de invoering van de regeling inzake bestuurdersaansprakelijkheid, voortvloeiend uit de derde anti-misbruikwet (WBF), werd met ingang van 1 januari 1987 de bewijspositie van de curator ten aanzien van een der vereisten voor een kansrijke pauliana-actie (vereiste van wetenschap van benadeling) enigszins verlicht, vergelijk Wezeman, diss. (1998), p. 455 e.v., en par. 3309 e.v.

1992. Vrij ingrijpend zijn geweest de consequenties voor het in de Faillissementswet opgenomen materiële recht, zulks met de inwerkingtreding met ingang van 1 januari 1992 van het vernieuwde vermogensrecht van het BW. De invloed daarvan is vooral terug te zien bij de regeling van de beheers- en beschikkingsbevoegdheid van de gefailleerde (art. 23, art. 24, art. 35 en art. 52) en die van de ten tijde van de faillietverklaring lopende wederkerige overeenkomsten (art. 37, 37a en art. 37b).

De in het onderhavige Deel III geregelde thema's zijn alle door de komst van het vernieuwde BW heroverwogen. Uit de desbetreffende MvT, geactualiseerd weergegeven in Kortmann/Faber, *Wetswijzigingen* (1995), p. 124 e.v., p. 156 e.v. en p. 165, valt het navolgende af te leiden: art. 42-51 '... zijn in hun geheel opnieuw bezien in verband met de artikelen 3.2.11-11b [3:45-47] nieuw BW, die in veel opzichten verder gaan dan wat thans [lees: vóór 1992] in geval van faillissement geldt [lees: gold]'. Art. 53-55 (verrekening bij faillissement) '... moesten worden aangepast aan de terminologie van de nieuwe regeling betreffende verrekening in afdeling 6.1.10 [6.1.12] nieuw BW, die in de plaats van de huidige [lees: oude] compensatie van de artikelen 1461-1471 BW [oud] komt. Daarbij is het stelsel van de huidige [lees: oude] artikelen 53-55 in beginsel gehandhaafd'. Art. 57-59 '... dienden te worden aangepast aan de nieuwe regeling van pand en hypotheek in de afdelingen 3.9.2 en 3.9.4 nieuw BW, alsook aan het nieuwe artikel 3.10.1.3 d [3:282] van dat wetboek'. Daarnaast kent art. 52 (waarover *Wessels Insolventierecht II* 2019/2265 e.v.) een 'kleine terminologische aanpassing'; het vormt een 'bijzondere regel' ten opzichte van art. 6:34 BW. Beoogd is art. 56 'af te stemmen' op art. 3:184 BW. Deze bepaling vormt dan ook '...slechts een aanvulling van dat artikel ... voor het geval van een nog niet vervulde opschortende voorwaarde ...'. Ook art. 60 (retentierecht en faillissement) '... diende te worden aangepast aan de afdelingen 6.1.6 A [6.1.7 BW] en 3.10.4 A [3.10.4 BW]', zie Kortmann/Faber, *Wetswijzigingen* (1995), p. 155, p. 163 en p. 173 e.v.; Parl. Gesch. Wijziging Rv e.a.w. (Inv. 3, 5 en 6), p. 391 e.v.

De in 1992 geheel nieuw geïntroduceerde regeling van de afkoelingsperiode is in *Wessels Insolventierecht II* 2019/2596 e.v. besproken.

Zie in het algemeen over de wijzigingen in BW en in de Faillissementswet per 1 januari 1992: *Wessels, Bb* 1991, p. 193 e.v.; *Wammes* (1991), p. 93 e.v.; *Stollenwerck* (1991), p. 471 en *Verschoof* (1992), p. 68 e.v.

[3014] *Betekenis*. De Faillissementswet is een afzonderlijke wet, die naast het BW staat. Tal van ontwikkelingen in rechtspraak en doctrine op het

terrein van het (vernieuwde) vermogensrecht zijn niettemin van groot belang voor de ontwikkeling van het insolventierecht.

[3015] *Een systeem van materieel vermogensrecht.* De Faillissementswet is gescheiden van het BW, maar de onderwerpen die in de bepalingen opgenomen in art. 42-60 van de wet aan bod komen, vormen één systeem van materieel vermogensrecht, waarbij het aspect van effectuering en verhaal in onderscheiden insolventiesituaties in het bijzonder in de Faillissementswet is uitgewerkt. In de vermogensrechtelijke hand- en studieboeken is deze idee geleidelijk tot uitdrukking gekomen, vrij spoedig ná 1992 in de eerste druk (1994) van *Goederenrecht* (Snijders en Rank-Berenschot), eerst later in de bewerking (11^e druk, 2001) van Pitlo/Reehuis & Heisterkamp (2013), waarin toen meer aandacht werd besteed aan de afwikkeling van pand en hypotheek, in het bijzonder bij beslag en faillissement, en in Van Mierlo's bewerking uit 2003 van de onderdelen verhaalsrecht van schuldeisers en voorrechten, thans in *Asser/Van Mierlo 3-VI* 2016.

Het is zonneklaar dat de Faillissementswet uit een andere tijdsperiode stamt (eind negentiende eeuw) en een andere wordingsgeschiedenis kent (voortkomend uit het oude WvK). Naar haar aard regelt de wet binnen een eigen systematiek van insolventieprocesrecht onderwerpen van materieel vermogensrecht. Het accent ligt daarbij op de effectuering van deze vermogensrechten door hun gerechtigden dan wel door de curator. Deze effectuering geschiedt conform een ordelijk systeem, gebaseerd op vaste, aan het insolventierecht ten grondslag liggende beginselen:

- tussen schuldeisers geldt de regel van *paritas creditorum*;
- hun rechten alsmede de omvang van de boedel worden zo veel mogelijk op één moment gefixeerd (fixatiebeginsel);
- de boedelomvang is dynamisch (boedelschulden worden voldaan; vermogensvermeerderingen vergroten zijn omvang; met behulp van de *actio pauliana* worden verdwenen activa erin teruggebracht);
- de boedel is onderwerp van een collectief verhaalsbeslag; het beheer en de vereffening van de boedel is bij faillissement in handen van de curator.

De rechtspositie van de curator weerspiegelt niet de bundel van beheers- en beschikkingsbevoegdheden die de gerechtigde – thans gefailleerde – had. Voor de in beginsel volledige beheersvrijheid van de gerechtigde met betrekking tot het eigen vermogen is in de plaats getreden een taakgebonden vrijheid van de faillissementscurator: bij de uitoefening van zijn beheerstaak dient de curator te allen tijde het handelen ten behoeve van het gezamenlijke belang van de schuldeisers als leidraad te nemen. De curator is gerechtelijk vereffenaar, die functioneel handelt, uitsluitend gericht op het doel om het faillissementsvermogen te vereffenen. De aanstelling als curator behelst dat aan hem de beheersuitoefening wordt toevertrouwd. De curator vervult een ambt. Hij is bij of krachtens de wet belast met werkzaamheden die hem worden opgelegd of die aan hem zijn voorbehouden. Zijn aanstelling legiti-

meert het ingrijpen in de vermogensrechtelijke positie van de schuldenaar en in de verhaalsbelangen van de schuldeisers, maar vindt haar verklaring in het belang dat in de maatschappij wordt gehecht aan een ordelijke afwikkeling van vorderingen van schuldeisers ter delging van schulden van iemand die daartoe zelf niet in staat blijkt. Uitvoeriger *Wessels Insolventierecht IV 2015/4088 e.v.* Zie ook *Wessels, NJB 2002*, p. 161 e.v., en *Wessels, AA december 2017*, p. 965 e.v., in het bijzonder over de gebrekkige regeling van het beroep van faillissementscurator.

[3016] *Aanpassing, verbijzondering of uitbreiding.* Het onderlinge verband op het terrein van het materiële vermogensrecht in het BW en de Faillissementswet brengt met zich dat in insolventiesituaties de in de laatstgenoemde wet opgenomen bepalingen – met het oog op ordelijk verhaal of juist gezien het doel van het desbetreffende insolventierechtelijke instrument – aanpassing, verbijzondering of uitbreiding hebben ondergaan. Deze onderlinge verhouding betekent tweërlei: (i) de zienswijzen, blijkend uit rechtspraak of doctrine, die BW-bepalingen beïnvloeden, zijn eveneens van betekenis voor de toepassing van de bepalingen die een verlengstuk of uitwerking van die bepalingen in de Faillissementswet vormen; en (ii) voor zover in concrete gevallen sprake kan zijn van samenloop zijn bepalingen uit het BW en uit de Faillissementswet cumulatief van toepassing.

Met betrekking tot (i) behandel ik in deze serie alleen die doctrine en/of rechtspraak die gewezen is ten aanzien van bepalingen in het BW voor zover zij niet voor een beter begrip van stelsel of inhoud van de Faillissementswet konden worden gemist. Voor een uitvoerige behandeling verwijs ik naar de vermogensrechtelijke handboeken. Ten aanzien van (ii) meen ik dat samenloop, juist in verband met de bijzondere situatie in geval van insolventie en de bijzondere taak van de curator, zich niet vaak zal voordoen. De hoofdregel van cumulatie zal echter uitzondering lijden indien het stelsel van de Faillissementswet of de daaraan ten grondslag liggende beginselen aan cumulatie in de weg staan. In het algemeen lijkt mij voor aanvulling vanuit het BW, gezien de eigen aard van het insolventie(procedure)recht, de bijzondere eigen rol en taak van zijn spelers en de soms gedetailleerde eigen regels, weinig ruimte, maar uitgesloten is zij niet. Hierna zal ik in voorkomende gevallen situaties van mogelijke samenloop aanstippen. Ruimhartig ten aanzien van de invloed van ontwikkelingen in het algemene vermogensrecht ten opzichte van de huidige toepassing van de actio pauliana is Van Dijck, diss. (2006). Hij beschrijft deze ontwikkelingslijnen, maar geeft in zijn analyse weinig aandacht aan de wets-historische context waarin de pauliana in het geldende recht wordt uitgelegd of aan beginselen van het insolventierecht, zoals het fixatiebeginsel of de paritas creditorum.

[3016a] *Voorontwerp Insolventierecht.* In dit Deel III staan centraal art. 40-60, gewijd aan de actio pauliana, verrekening en de zekerheidsrechten. Eind 2007

heeft de Commissie Insolventierecht een voorontwerp voor een nieuwe Insolventiewet gepubliceerd. Zie voor de tekst www.bobwessels.nl, weblog onder 2007-11-doc2. In het voorontwerp worden in het bijzonder ten aanzien van de actio pauliana ('verhaalsbenadeling') en de zekerheidsrechten wijzigingen voorgesteld. In haar slotbrief van juli 2009 gaat de commissie in op punten van kritiek die haar voorstellen hebben ontmoet. Voor de tekst van de slotbrief zie www.bobwessels.nl, weblog onder 2009-08-doc1. Voor verdere literatuur over de voorstellen ten aanzien van verhaalsbenadeling, zie Van Eeghen, *TvI* 2008, p. 178 e.v.; Faber (2008b); Damsteegt-Molier, *WPNR* 6760 (2008); Mon. BW B4 (Van Dijck), nr. 42; Van Dijck, *TvI* 2008, p. 45 e.v., en over de voorgestelde wettelijke regeling van de Peeters/Gatzen-vordering Van Andel (2008), en Janssen en Boeve (2008). Omtrent de voorstellen voor verrekening (in grote lijnen ongewijzigd) Faber (2008b), p. 196 e.v. Over de zekerheidsrechten in het voorontwerp, zie Timmermans (2008); Faber (2008a); Biemans (2008); Westrik, *WPNR* 6760 (2008); Van Hees, *Ondernemingsrecht* 2008, p. 455 e.v.; Van der Weijden, diss. (2012), p. 157 e.v. Hoewel de realisering van een nieuwe Insolventiewet was opgenomen in het wetgevingsprogramma voor 2010, met als beoogde invoeringsdatum 1 januari 2012 (zie www.bobwessels.nl, weblog onder 2009-10-doc5), heeft het kabinet in november 2009 besloten dat gezien de bestaande wetgevingsprioriteiten in de lopende kabinetsperiode (i.e. tot medio 2011) geen ruimte is om dit wetgevingsproject aan te pakken. In het voorjaar van 2010 is het kabinet (Balkenende IV) gevallen, en in september 2010 is het kabinet-Rutte-Verhagen aangetreden. In de beleidsvoorstellen van dit laatste kabinet hebben de wijze en planning van de modernisering van de Nederlandse insolventiewetgeving geen plaats gekregen. In januari 2011 (*Kamerstukken II* 2010/11, Aanhangsel 1014) heeft de (thans weer missionaire) Minister van Veiligheid en Justitie, Opstelten, in antwoord op Kamervragen laten weten met het Voorontwerp in zijn huidige vorm niet door te willen gaan. Zie nader Groot, *TCR* 2011, p. 127 e.v.; Verstijlen, *TvI* 2011, p. 12.

[3016b] *Herijking Faillissementswet*. Op 26 november 2012 heeft de Minister van Veiligheid en Justitie in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat hij wil onderzoeken of de Faillissementswet op onderdelen kan worden verbeterd. Zie *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 74. De verkenning van de minister van mogelijke verbeterpunten in de Faillissementswet heeft geresulteerd in het Programma Herijking Faillissementsrecht, dat rust op drie pijlers: modernisering, versterking van het reorganiserend vermogen van bedrijven en fraudebestrijding. De onderwerpen uit Deel III vormen geen onderdeel van bedoelde herijking. In juni 2013 is het 'Wetgevingsprogramma Herijking Faillissementsrecht' gepubliceerd, zie brief d.d. 27 juni 2013, met twee bijlagen, geplaatst op mijn weblog onder 2013-07-doc1, zie www.bobwessels.nl. Voor de onderwerpen uit het onderhavige Deel III bevat de brief weinig relevants. Vergelijk Verstijlen, *TvI* 2013/27. Voor een recent overzicht van het

proces van herijking van de faillissementswet, zie *Wessels Insolventierecht I* 2018/1067 e.v.

Positie leningverstrekkers met zekerheden. Binnen het herijkingsproces zal de sterke positie van banken aan de orde worden gesteld, zie de brief van 27 augustus 2018 van de Minister voor Rechtsbescherming: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/08/27/antwoorden-kamervragen-over-de-sterke-rechtspositie-banken-bij-insolventie. In Nederland is in de literatuur daartegen bezwaar geuit, zie onder meer Mennens, *Tvl* 2013/38; Smit, *AA* 2014, p. 893 e.v.; Biemans e.a., *Tvl* 2015/45; Jonkers, *INS-Updates insolventierecht* juni 2016; Biemans en Castermans (2017), p. 114 e.v.; Kortmann (2017); Wibier (2019), die enkele oplossingsrichtingen aangeeft. Vanuit rechtsvergelijkend Europees perspectief wijs ik op Wessels/Madaus (2017), Chapter 4, onderdeel 'Ranking of creditors'. Voor een ander geluid, zie Tollenaar, *Tvl* 2016/9. Zie voor de (door hem bekritiseerde) sterke positie van een aandeelhouder die zijn lening met zekerheden heeft versterkt de oratie van De Weijs, *Ondernemingsrecht* 2016/123, waarover Wibier, *NTHR* 2016/6, p. 314 e.v.; Jonkers, *Tvl* 2017/15.